

УДК 159.923.2

А. С. Павловський, здобувач

ОСОБИСТІТЬ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН

В статті досліджується зміст базового для сучасного гуманітарного дискурсу поняття "особистість". Зокрема, використовуючи принцип єдності логічного та історичного автор доводить, що особистість – це феномен, який виник на певному історичному етапі розвитку людства, а тому є всі підстави спростувати запропоновану О. Леонтєвим та пануючу на пострадянському просторі думку про те, що "особистість народжується двічі", позаяк у такому випадку варто було б визнати, що особистість – це феномен, який зустрічається у всіх суспільствах на усіх етапах розвитку людини. Між тим, як показано у роботі, формування соціального суб'єкта з чітко визначеною соціальною роллю, ще не передбачає утвердження особистості, яка залишається привілеєм тих, хто здатний стати не тільки членом суспільства, але й піднятися над його історично сформованими нормами у сферу над-людського або загальнолюдського, що зазвичай відбувається через релігійне або етичне почуття.

Ключові слова: особистість, соціальний суб'єкт, індивід, людина, несвідоме, самість.

Зростання цікавості до проблеми людини у сучасному зарубіжному та українському інтелектуальному дискурсі, з одного боку, зумовлене тими соціокультурними трансформаціями сьогодення, що призводять до видозміни образу сучасної людини, яка все частіше розглядається крізь призму концепту "постлюдини", а з іншого, – світоглядними інтенціями постмодернізму, де перманентно утверджуються думка про "смерть суб'єкта", як носія соціальних норм та цінностей. Таким чином, людина поступово зневірюється в ідеалах у підсумку чого жоден спосіб життя не розглядається як істинний, у підсумку чого людина починає жити у світі ілюзії і симуляції.

Виразні зміни, що спостерігаються у своєрідності сучасного буття людини призводять до актуалізації питань пов'язаних з перспективами людства в цілому та відповідно кожної окремої людини. В цьому контексті показовими можуть стати роботи Ф. Фукуями [15], Б. Стрерлінга [13], Н. Загурської [4], М. Гофмана [3], В. Ільїна [5] та ін. Вказані дослідники пропонують детальний аналіз перспектив розвитку людини за умови подальшого інтенсивного впровадження передових технологій, що, за їх свідченням, з необхідністю призведе до зміни образу людини. Зазвичай вказані дослідження супроводжуються застереженнями, які стосуються подальшої дегуманізації суспільства, що однак не завжди призводить до нової хвилі цікавості до проблеми особистості, яка розвивається у цікавості до проблеми гендерної рівності, питаннях пов'язаних із вивченням психічних розладів особистості, або ж особистісних відмінностей зумовлених віковими характеристиками. Між тим, у кожному випадку йдеться про особистість, як носія

певних якостей. Однак, у випадку правомірності такого підходу варто було б говорити про особистість жінки, особистість чоловіка, психічно хвору особистість або ж особистість дитини тощо. Між тим, як свідчать роботи І. Кона [8], О. Леонтєва [9], Л. Хьелл, Д. Зіглер [16], особистість піднімається на усіма соціальними ролями, вона позбавлена гендерних, вікових тощо особливостей.

Беручи до уваги істотні соціокультурні трансформації сьогодення, метою нашого дослідження є виявлення змісту особистості у зв'язку з тим, що вона розглядається як один із базових феноменів антропології, психології, педагогіки тощо, а специфіка її тлумачення може мати ключове значення для розвитку сучасного соціогуманітарного значення.

Поняття "особистість" сьогодні широко використовується не тільки в інтелектуальному дискурсі, але й щоденному житті, у підсумку чого поступово сплутується його первинний зміст, позаяк слова "особистість" та "людина" починають розглядатися як взаємозамінні. Зазвичай, вказана тенденція зумовлюється тим, що людина може мати уявлення про власне Я, що, як зауважує І. Кон, "нескінченно піднімає її над усіма іншими істотами, які живуть на землі. Завдяки цьому вона особистість, і в силу єдності свідомості при всіх змінах, які вона може зазнавати, вона одна і та ж особистість, тобто істота, за своїм становищем і гідністю абсолютно відмінна від речей та нерозумних тварин, з якими можна поводитися і розпоряджатися як заводно" [8]. Між тим, як зауважує сам дослідник спіраючись на роботи О. Лосева, таке уявлення панувало далеко не завжди. Так, приміром в античності, людське розглядалося як

"тілесно людське" (О. Лосєв), а тому людина вважалася "природно повторимою у всій своїй індивідуальності", позаяк вона підкоряється закону "вічного повернення" та "круговороту душ" [10]. Логічним наслідком вказаного переконання стає притаманна античному мисленню єдність "природи і духу", яка, незважаючи на тогочасний антропологічний поворот, не дає можливості сформуватися особистості "з її нескінченними культурними можливостями, з її невичерпними духовними глибинами" [10]. Антична людина, пише О. Лосєв, – "це особистість природна, тобто це лише живе людське тіло..., а воно саме по собі сліпе і безособове... Він не може не визнавати над собою долі... Ця тілесна особистість, не знаючи особистості як такої, не відчуваючи своєї цінності, неповторності, своєї абсолютної незвіданості, незамінності і духовної свободи..." [10].

Зауваження О. Лосєва щодо змісту особистості входять у своєрідний дисонанс із зауваженням П. Сорокіна, який вважає, що особистість виникає у результаті включення людини у над-органічне (мова йде передусім соціальне) життя. "Народившись, – пише П. Сорокін, – людина ще не є особистістю або суб'єктом над-органічного життя. Його "Я" й ім'я, наукові ідеї, релігійні погляди, естетичні смаки, моральні переконання, манери і звичаї, заняття, економічне становище та соціальний статус, доля і життєвий шлях – ніщо ще не визначено. Його можна порівняти з фонографом, на якому можна програвати будь-який запис" [12, с. 124]. Іншими словами, П. Сорокін вважає, що особистість – це результат долучення біологічного виду *Homo sapiens* до соціокультурного середовища. Подібна точка зору поширена й у сучасній психології, позаяк тут зазвичай мова йде про особистість як результат набуття психо-соціальних навичок, як приміром доводить Е. Еріксон [16], або ж як результат залучення людини (індивіда) до сфери суспільних відносин, що доводив відомий радянських психолог О. Леонтьєв [9].

Показовою і навіть хрестоматійною у даному контексті є теза про те, що людина як особистість є результатом суспільства, результатом набуття людиною певного соціального досвіду. Однак, таке визначення видається аж надто розпливчатим, позаяк, з одного боку, цілком очевидно, що людина античності була залучена до наявного в той час соціального та культурного досвіду, не набуваючи між тим, статусу особистості. З іншого боку, відкритим залишається питання "Коли?" (тобто, "В якому віці?"), і "Якого саме досвіду?" має бути людина для того, щоб стати особистістю. Адже, навіть позірний огляд ключових психологічних теорій дає підстави говорити, що людина починає набувати деякого "соціального досвіду" починаючи від часу свого народження. В даному контексті варто згадати передусім запропоновану в психоаналізі З. Фрейда топографічну модель особистості, яка передбачала наявність трьох головних структурних компонентів: Воно, Я та Над-Я (Супер-Его). Ці компоненти формуються в результаті природного розвитку та соціалізації людини, і становлять собою своєрідну еволюцію від природного до духовного.

Відтворення базової структури особистості запропонованої З. Фрейдом вкрай важливе для розгляду феномену особистості, яка, як доводив мислитель, формується поступово у підсумку еволюційного розвитку людської психіки і зазвичай включає в себе природний елемент (Воно), соціальний елемент, який проявляється через формування уявлення про іншого (рівень – Я) та залучення до соціального досвіду (рівень – Над-Я). Фактично, психічно здорова особистість – це особистість структурні елементи психіки якої перебувають у гармонічній єдності, без надання виразної переваги одній з них. Між тим, такий підхід говорить про те, що

особистість формується в той момент, коли людина сприймаючи соціальні норми, стандарти і цінності, може ефективно діяти в суспільстві, у підсумку чого, маємо всі підстави говорити, що антична людина була повноцінною особистістю. Однак, як зауважував О. Лосєв, такий висновок далеко не правомірний, позаяк тогочасна людина не була духовно вільною, вона, так само як і особистість З. Фрейда, була підпорядкована деякій вищій за саму себе інстанції і не мала змоги до безмежної самореалізації, яка постійно відкривала незвідані глибини людського потенціалу.

Вказані нами обмеження теорії особистості З. Фрейда першим помітив та проаналізував його учень та товариш К. Юнг. Так, на відміну від свого вчителя і наставника, який вважав, що ранні роки життя є ключовим етапом формування моделей поведінки особистості, К. Юнг доводив, що розвиток особистості – це процес, який відбувається протягом усього життя. Людина постійно набуває нових вмінь, досягає нових цілей, завдяки чому проявляє себе максимально повно. Виходячи з цього мислитель надавав великого значення такій життєвій меті індивіда, як "набуття себе" ("самості"), яке може відбуватися свідомо і несвідомо. Іншими словами, за К. Юнгом, самість як потенційний центр особистості, в якому поєднується свідоме і несвідоме, розгортається як деякий особистісний регулятив, який визначає не тільки напрям, але й мету розвитку та саморозвитку людини.

Зауважимо, що досягнути повної та свідомої самості, на думку К. Юнга, можуть далеко не всі. Адже, самість, як об'єднанням протилежностей, з необхідністю включає в себе Тінь суб'єкта, або негативну, витіснену свідомістю сторону буття людини. Найчастіше, чим більш односторонньо спрямована свідомість, тим більшого розмаху набуває Тінь. Зіткнення з Нею на шляху реалізації несвідомої самості є випробуванням, яке витримує не кожен. Багато хто йде від такої зустрічі, продовжуючи жити неповноцінним життям вибраних для себе соціально схвалюваних ролей. "Такі люди, – зауважує К. Юнг, –... якоюсь прекрасною видимістю прикривають свою смертельну порожнечу" [18, с. 162]. Процес же свідомої індивідуалізації на шляху досягнення повної самості з необхідністю передбачає не просто зустріч з власною Тінню, але її конструктивну переробку й інтеграцію в нову цілісність, що призводить не тільки до іншого бачення себе і своїх проблем, а й до вміння піднятися над обставинами. Таким чином, на думку К. Юнга, особистістю можна стати тільки в процесі власного само-розвитку, і тільки у тому випадку коли людина починає усвідомлювати свій власний, даний від народження життєвий шлях, коли вона здатна піднятися над обставинами та наявними соціальними ролями.

Загалом К. Юнг, на відміну від З. Фрейда чи П. Сорокіна, вважає, що особистість як деяка якість індивіда формується не стільки в процесі його залучення до соціального досвіду, позаяк в цей час людина характеризується переважно набуттям певної соціальної ролі, а дещо згодом, коли людина здатна піднятися над обставинами, усвідомивши власну унікальність та власний життєвий шлях. Іншими словами, особистість формується в той момент, коли людина піднімається над соціально значимими ролями заради досягнення власної цілісності, адже особистість, за К. Юнгом, – це свідомий вибір себе самого, вибір власного життєвого шляху. Між тим, не варто ігнорувати й зауважень З. Фрейда щодо важливості біологічного (несвідомого) елемента особистості, який є тим незмінним тлом без якого особистість як така не може сформуватися, позаяк людина – це визначається не тільки духовними характеристиками, але й тілом, яке хоча й відіграє важливу, однак не ключову роль в процесі становлення особистості.

Обґрунтований К. Юнгом підхід на перший погляд є новаторським відкриттям психології ХХ ст. Між тим, навіть позирна ретроспектива інтелектуального дискурсу дає підстави стверджувати, що запропонована ним теорія особистості черпає своє коріння в релігійному світогляді. В цьому контексті показовими, на наш погляд, є одне із запропонованих К. Юнгом тлумачень самоті, яку, у "Відповіді Іову" ("Ответ Иову" – рос.), він розглядає як "teleios anthropos – здійснена (реалізована – *уточ. моє*) людина, чікими символами є божественне немовля і його синоніми" [17].

Зауважимо, що концептуалізовані К. Юнгом думки щодо змісту особистості вперше проглядаються у філософському дискурсі епохи Середньовіччя, де однак дане поняття стосувалося не людини, а Бога. Між тим з часом сформувалися передумови для екстраполяції якостей Бога на людину. В цьому контексті показовими можуть бути зауваження Д. Коженна щодо специфіки вчення про особистість П. Абеляра. Адже, як зауважує дослідник, середньовічний мислитель, розробляючи вчення про Трійцю, зайняв позицію концептуалізму, описавши її наступним чином: "Бог – Батько як Могутність, Бог – Син як Мудрість, Бог – Святий Дух як Благо. Ці розрізнення всередині "одиночної, індивідуальної і простої" субстанції. Водночас, зауважує Д. Кожен, П. Абеляр розмірковує про трієдність Бога відступаючи від догматичного вчення і зауважує, що "божественні іпостасі "єдині за своєю природою, за субстанцією, за кількістю, але одночасно їх властивості особистісно (personaliter) відрізняються одна від одної так, що цей є цей, як той – не що інше, як той" [7].

Крім того, на відміну від своїх попередників, П. Абеляр, не обмежується розкриттям особистісних характеристик Бога, а екстраполює їх на людину. Люди, на думку мислителя, так само як і Три лики Бога, відрізняються один від іншого особистісно (personaliter), а не субстанційно. Іншими словами, внутрішньо людина тієї ж субстанції, що й інша людина, однак, це не стосується їх особистості [7]. Розкриваючи своєрідність вчення П. Абеляра про особистість людини, Д. Кожен, акцентує увагу на тому, що в П. Абеляра, субстанційна єдність людей виявляється через тварну спільність природи людини, яка протиставляється нетварному Богу. Таким чином, за П. Абеляром, природа людини є спільною для усіх, незважаючи на те, що люди відрізняються один одного персонально (особистісно).

Визнаючи за людиною право на personaliter (особистість) П. Абеляр все ж таки не вважає, що людина може стати рівною Богу, позаяк її індивідуальність виявляється в можливості мати кілька статусів-іпостасей. Приміром, одна й та ж людина, по-перше, може бути батьком сімейства – перша іпостась; по-друге, ремісником будь-якої професії – друга іпостась; по-третє, громадянином – третя іпостась тощо [7]. Іншими словами, людина, на думку П. Абеляра, стає особистістю в той момент, коли набуває деякої соціальної ролі. Між тим, не варто набувати, що набуття соціальної ролі у традиційному суспільстві було тісно пов'язане з соціальним статусом – persona, яка визнавалася суб'єктом правових відносин і характеризувалася передусім особистою свободою, наявністю громадянства та положенням у родині.

Зважаючи на сказане, маємо всі підстави стверджувати, що у середньовічному мисленні сформувалося доволі амбівалентне тлумачення особистості: з одного боку, особистістю могла вважатися кожна людина, позаяк вона несла в собі "образ Бога" і була наділена свободою волі, тобто могла свідомо обирати між добром та злом, однак, з іншого боку, особистістю вважалися тільки повноцінні соціальні суб'єкти, статус яких був наперед визначений становим суспільством. Як наслідок, середньовічна людина була вільна і невільна одночасно.

Вказана невизначеність зумовила суперечності наявних сьогодні підходів щодо історичних витоків людини як особистості, позаяк одні дослідники стверджували, що відкриття внутрішньої автономії людини зумовило її трансформацію в особистість, однак інші вважали, що підстав для формування особистості в епоху Середньовіччя так і не сформувалося. В контексті останнього, показовим може стати зауваження Л. Баткіна, який доводить, що людина перетворюється на особистість в той момент, коли стає причиною самої себе (causa sui). Відповідно, така людина "тримає метафізичну і моральну відповідь тільки перед собою ж. Це, звичайно, не означає, ніби вона не визнає вищих початків, підстав і зразків...", однак визнаючи "право інших людей жити відповідно настільки ж особистими підставами, можливо, зовсім іншими, вона [людина – *уточ. моє*] привласнює таке право і собі" [2, с. 8]. Виходячи із вказаного зауваження, маємо всі підстави стверджувати, що в епоху Середньовіччя, людина ще не стала особистістю, адже в цей час вона не була причиною самої себе. Більше того, людина брала на себе відповідальність за свої вчинки, тільки у духовному вимірі, завдяки можливості обрати між добром і злом, між тим не визнаючи права ні за собою, ні за іншими на підвалини власного життя.

Усі вказані тенденції проявилися тільки в епоху Відродження, тобто в момент коли людина починає втрачати субстанційну єдність з Абсолютом і перетворюється на causa sui. Усвідомлюючи себе як особистість, людина намагається знайти підставу свого земного існування в самій собі, вона прагне до самоствердження у Всесвіті, адже, як свідчить "Промова про гідність людини" Дж. Піко делла Мірандоли, в цей час панувала думка, що Бог створив людину не до кінця і завдання останньої створити себе саму. Іншими словами, у епоху Відродження, людина бере на себе відповідальність не тільки за своє власне життя, а й піднімаючись над традицією, свідомо конструює себе та свій "життєвий світ", не руйнуючи між тим ідеали. В епоху Відродження людина перетворюється на особистість завдячуючи тому, що відроджує в собі цілісність тілесного та духовного, позбавляючись водночас наперед заданих соціальних ролей. В горизонті особистості, пише Л. Баткін, "індивід завжди «не як всі» і – в деяких межах – унікальний незалежно від ступеня особистості яскравості, від свого масштабу, значного або скромного. Адже новоєвропейське «Я» не зводиться ні до яких груп і спільнот" [2, с. 8].

Незважаючи на раціональність зауваг Л. Баткіна щодо змісту особистості, все ж не можна залишити поза увагою ту невизначеність, яка виявляється при окресленні її змісту. З одного боку, особистість дослідники вбачають у момент, коли з'являється соціальний суб'єкт, як носій базових соціальних цінностей певної епохи, однак, з іншого боку, особистістю стають тільки ті індивіди, що здатні до саморозвитку, завдяки чому вони піднімаються над наявними соціальними нормами і цінностями. Особистостями стають не носії, а засновники соціальних цінностей та норм. У відповідності з цим, ми маємо або ж визнати правомірність висновків О. Леонтьєва про те, що "особистість з'являється двічі" [9], або ж більш чітко сформулювати основні характеристики особистості. В контексті останнього показовими можуть стати зауваження Д. Овсяннико-Куликовського, який розглядав особистість як результат еволюції психіки у напрямку до гармонії почуттів і думки. Його головною передумовою є виникнення внутрішнього антагонізму, який виявлявся у протиставленні "Я" суспільству, яке найповніше виявляється у релігійних та морально-етичних почуттях. Саме вони, на думку мислителя, найповніше розкривають синтез суб'єктивно забарвленого почуття та нейтральної всезагальної думки, позаяк на рівні релігійних почуттів та етико-моральних вчинків,

людина не здатна чітко визначити причини своїх дій. Особистість, на думку мислителя, завдяки релігійному та етичному почуттю, здатна підніматися над соціальним, між тим не втрачаючи своєї соціальності, позаяк згадані почуття перетворюються у різновид "внутрішнього голосу", який оцінює думки і вчинки людини не з соціальної, не з юридичної, не з утилітарної тощо точки зору, а з якоїсь іншої. На рівні особистості, людина має власний регулятив (у термінології К. Юнга "самість"), інстинкт (совість), який визначає поведінку людини виводячи її вимір "чистої людськості" [11, с. 40].

Іншими словами, щоразу коли мова йде про особистість, ми передбачаємо щось, що виходить за межі суто соціального, мова йде про деяке над-соціальне внутрішнє почуття, яке визначає поведінку та вчинки людини, виводячи її рамки соціальності, яка зазвичай обмежена деякою культурною традицією у сферу загальнолюдського, у сферу того, що піднімається над традицією, на соціумом, у сферу того, що спрацьовує у всіх суспільствах і всі часи. В даному випадку мова йде про вихід за межі, які визначають буття соціального суб'єкта.

Ілюзорність сучасного буття людини та утвердження постмодерністського концепту "смерті суб'єкта" (а подекуди "смерті особистості") актуалізує звернення дослідників до проблеми особистості. Чільна увага дослідників соціогуманітарного комплексу до проблеми особистості, супроводжується виразною неоднозначністю її визначення, позаяк, одна група дослідників обґрунтовує думку, що особистість – це результат соціокультурної обробки індивіда у підсумку його соціалізації, в той час як інша група – наповняє на тому, що особистість – це результат еволюційного розвитку людської психіки у підсумку якого людина перебуває на межі соціального та над-соціального, завдяки чому вона піднімається над усіма соціокультурними традиціями і керується внутрішніми нормами (совістю) та загальнолюдськими цінностями. Іншими словами, особистість виникає в момент, коли свідомо виходить за рамки історично сформованих норм та цінностей, у простір загальнолюдського або ж надлюдського.

Необхідність подолання понятійної плутанини у соціогуманітарному дискурсі щодо змісту та часу формування особистості, зумовлює необхідність переглянути і спростувати думку Д. Леонт'єва щодо двох народжень особистості, позаяк у такому випадку варто було б визнати, що особистість – це феномен, який зустрічається у всіх суспільствах на усіх етапах розвитку людини. Між тим, це далеко не так, адже формування соціального суб'єкта, ще не передбачає утвердження особистості, яка залишається привілеєм тих, хто здатний стати не

тільки членом суспільства, але й піднятися над його історично сформованими нормами у сферу надлюдського або загальнолюдського, що зазвичай відбувається через релігійне або етичне почуття.

Список використаних джерел:

1. *Ареопагит Дионисий*. О божественный именах [Электронный ресурс] / Дионисий Ареопагит. – Режим доступа: <http://www.hesyachasm.ru/library/dar/tname.htm#g1>
2. *Баткин Л. М.* Европейский человек наедине с собой. Очерки о культурно- исторических основаниях и пределах личного самосознания. – М.: Российск. гос. гумат. ун-т, 2000. – 1005 с.
3. *Гофман М.* Новый человек – постчеловек [Электронный ресурс] / М. Гофман. – Режим доступа: <http://psyfactor.org/lib/newman.htm>
4. *Загурская Н. В.* Постчеловек: положение человеческого существа в ситуации после постмодерна / Н. Загурская // Человек постсоветского пространства. Выпуск 3: Сборник материалов конференции. Под ред. В. В. Парцвания. – Санкт-Петербург: Санкт-Петербургское философское общество, 2005. – С. 245-250.
5. *Льин В.* Эпоха "пост": людина в перспективі нової духовності / В. Льин // Філософсько-світоглядні засади буття людини. – № 5. – 2010. – С. 43-49.
6. *Карсавин Л. П.* Прологомени к учению о личности [Электронный ресурс] / Л. Карсавин. – Режим доступа: <http://www.odinblago.ru/path/12/2>
7. *Кожин Д.* Личность в средневековой Европе [Электронный ресурс] / Д. Кожин. – Режим доступа: http://culturolog.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=21&Itemid=5
8. *Кон И.* В поисках себя. Личность и ее самосознание [Электронный ресурс] / И. Кон. – Режим доступа: <http://www.psylib.org.ua/books/konis01/index.htm>
9. *Леонтьев А.* Деятельность. Сознание. Личность [Электронный ресурс] / А. Леонтьев. – Режим доступа: <http://www.psylib.org.ua/books/leona01/index.htm>
10. *Лосев А.* История античной эстетики. Ранняя классика [Электронный ресурс] / А. Лосев. – Режим доступа: <http://psylib.ukrweb.net/books/lose001/index.htm>
11. *Овсяннико-Куликовский Д. Н.* Введение в ненаписанную книгу по психологии умственного творчества (научно-философского и художественного) / Д. Н. Овсяннико-Куликовский. // Литературно-критические работы. В 2-х т. – М., 1989. – Т. 1. – С. 29-65
12. *Сорокин П. А.* Человек. Цивилизация. Общество [Электронный ресурс] / П. Сорокин. – Режим доступа: <http://www.socd.univ.kiev.ua/sites/default/files/library/elclosed/sorokin.pdf>
13. *Стерлинг Б.* Будущее уже началось: Что ждет каждого из нас в XXI веке? [Электронный ресурс] / Б. Стерлинг. – Режим доступа: <http://www.noravank.am/upload/Bryus%20Sterling.pdf>
14. *Флоровский Г.* (прот.) Византийские Отцы V-VIII веков [Электронный ресурс] / Г. Флоровский. – Режим доступа: http://azbyka.ru/otechnik/Georgij_Florovskij/vizantijskie-ottsy-v-viii-vekov/1
15. *Фукуяма Ф.* Наше постчеловеческое будущее [Электронный ресурс] / Ф. Фукуяма. – Режим доступа: <http://www.e-reading.club/book.php?book=143497>
16. *Хьелл Л.* Теории личности: основные положения, исследование и применение [Электронный ресурс] / Л. Хьелл, Д. Зиглер. – Режим доступа: <http://psylib.org.ua/books/hjelz01/index.htm>
17. *Юнг К.* Ответ Иову [Электронный ресурс] / К. Юнг. – Режим доступа: http://royallib.com/book/yung_karl/otvet_iovu.html
18. *Юнг К.* Психология бессознательного / К. Юнг. – М.: Канон, 1994. – 320 с.

Надійшла до редколегії 19.11.16

Павловский А. С.

ЛИЧНОСТЬ КАК СОЦИОКУЛЬТУРНЫЙ ФЕНОМЕН

В статье исследуется содержание базового для современного гуманитарного дискурса понятие "личность". В частности, используя принцип единства логического и исторического автор доказывает, что личность – это феномен, который возник на определенном историческом этапе развития человечества, а потому есть все основания опровергнуть предложенный А. Леонтьевым и господствующий на постсоветском пространстве взгляд о том, что "личность рождается дважды", поскольку в таком случае следовало бы признать, что личность – это феномен, который встречается во всех обществах на всех этапах развития человека. Между тем, как показано в работе, формирование социального субъекта с четко определенной социальной ролью, еще не предполагает утверждения личности, которая остается привилегией тех, кто способен стать не только членом общества, но и подняться над его исторически сложившимися нормами в сферу над-человеческого или общечеловеческого, что обычно происходит через религиозное или нравственное чувство.

Ключевые слова: личность, социальный субъект, индивид, человек, бессознательное, самость.

Pawlowski A. S.

PERSONALITY AS A SOCIOCULTURAL PHENOMENON

The article is dedicated to the study of the basic for the modern humanitarian discourse concept of "personality". In particular, using the principle of unity of logical and historical author shows that personality – is a phenomenon that appeared at a certain historical stage of human development, therefore there is every reason to disprove the idea proposed by A. Leontiev and prevailing at the post-soviet space that "personality is born twice", because in such a case we have to admit that person – is a phenomenon that occurs in all societies at all stages of human development. Meanwhile, as it is shown in the article, the formation of social entity with clearly defined social role still does not imply the approval of personality, that remain the privilege of those who can become not only a member of society, but also to climb over its historically prevailing norms in the sphere of superhuman or universal, which usually occurs through religious or ethical feeling.

Keywords: personality, social subject, individual, human, unconscious, the self.